

Konferencje w 2010 roku

Artur Mordka

IV Spotkania Patočkowe w Uniwersytecie Rzeszowskim

W dniach 4-5 listopada 2010 roku odbyły się pod honorowym patronatem Rektora Uniwersytetu Rzeszowskiego prof. dra hab. Stanisława Uliaszka IV Spotkania Patočkowe, których głównym tematem była filozofia Jacquesa Derridy i jego idea dekonstrukcji. Spotkania, stanowiąc już ważne wydarzenie w życiu Uniwersytetu Rzeszowskiego, stały się otwartą imprezą o charakterze artystyczno-naukowym, skupiającą ludzi różnych kierunków i instytucji humanistyki. Marka Spotkań Patočkowych jest coraz bardziej rozpoznawalna, a jej potencjał i wewnętrzny dynamizm otwiera przed organizatorami wciąż nowe możliwości. W programie tegorocznej imprezy, poza tradycyjną konferencją naukową, organizatorzy zaplanowali wernisaż malarstwa, happening artystyczny, koncert muzyczny i projekcję filmu.

Głównym elementem IV Spotkań Patočkowych była międzynarodowa konferencja poświęcona filozofii Jacquesa Derridy, twórcy idei dekonstrukcji i gramatologii. Ważnym pretekstem dla tak wyznaczonego tematu były nie tylko związki francuskiego myśliciela z fenomenologią i pośrednio z myślą Jana Patočki, ale także 80-ta rocznica jego urodzin przypadająca w 2010 roku. Derrida to postać kontrowersyjna, dla niektórych - na szczęście, w miarę poznawania jego twórczości, dla coraz mniej licznych - to wręcz enfant terrible współczesnej filozofii, czy też papież postmodernistycznego nihilizmu. Dla innych - a jest to dzisiaj przeważająca opinia - autor Przemocy i metafizyki to wnikliwy i bardzo oryginalny interpretator tekstów (nie tylko filozoficznych) oraz zaangażowany w sprawy społeczno-polityczne humanista. Niewątpliwym sukcesem organizatorów było zaproszenie na konferencję wielu znakomitych znawców myśli Derridy, jego tłumaczy i interpretatorów, którzy przy tym reprezentowali bardzo różne perspektywy badawcze. Pierwszy dzień konferencji miał charakter wprowadzający i pozwolił pokazać, jak szeroki wpływ ma koncepcja dekonstrukcji na współczesną kulturę, w szczególności sztukę, architekturę, literaturę i politykę.

Po uroczystym powitaniu gości przez prorektora UR prof. dr. hab. Aleksandra Bobko i krótkim przedstawieniu programu Spotkań przez dr. Marka Korneckiego (Stowarzyszenie Fenomenologiczne im. Jana Patočki), ich właściwą, merytoryczną część otworzyła wykładem dr hab. prof. UR Romana Kolarzowa (Uniwersytet Rzeszowski), która, nawiązując do tematu konferencji, przedstawiła heretycki imperatyw w myśli filozoficznej Derridy. Jednak zgodnie z założeniami samej dekonstrukcji, jej wymiar krytyczno-heretycki jest stale uzupełniany stroną afirmatywno-konstruktywną, która ponadto - zdaniem prof. Kolarzowej - pełni ważną rolę profetyczną. W kolejnym wystąpieniu prof. Małgorzata Kowalska (Uniwersytet w Białymstoku) omówiła konsekwencje strategii dekonstrukcyjnej dla filozofii moralnej i politycznej. W tym kontekście szczególnego znaczenia nabrało zaangażowanie późnego Derridy w sprawy społeczne i polityczne końca XX-tego wieku (kwestia europejskiej jedności i procesów integracji, a zwłaszcza stosunek do imigrantów). W ten sposób, pośrednio, Kowalska odpowiedziała na pytania, które pojawiły się po wystąpieniu profesor Kolarzowej, o to czy myśl Derridy nie jest filozoficzno-literacką krytyką dla samej krytyki, czy nie jest - jak to ujął dr Kornecki - rodzajem eskapizmu syntetycznej puenty

W kolejnym wystąpieniu dr Krzysztof Sołoduha (Instytut Nauk Humanistycznych WAT) omówił wpływ myśli dekonstrukcyjnej na współczesną architekturę. Ilustrując to przykładami prezentowanymi na przeżroczach, Sołoduha przedstawił nowe trendy w architekturze XXI wieku, takie jak koncepcja generatywna, emocjonalny design czy modele czysto wirtualne. Prezentacja została pomyślana jako wprowadzenie przed projekcją filmu

Drugą część pierwszego dnia konferencji rozpoczął gość specjalny tegorocznych Spotkań dr Eddo Evink (Uniwersytet w Groningen, Holandia), który zaprezentował wykład porównujący heretyckie motywy w filozofii Patočki i Derridy, w perspektywie koncepcji ofiary, i szerzej, relacji z Innym. Tym samym, zgodnie z tradycją Spotkań Evink, otworzył blok wystąpień nawiązujących wprost do twórczości patrona całego cyklu Spotkań. Do myśli Jana Patočki - również w kontekście porównań z filozofią Derridy - odwoływali się także: prof. Tadeusz Sławek (Uniwersytet Śląski), dr Marek Kornecki, a także dr Dariusz Bęben (Uniwersytet Śląski) oraz mgr Andrzej Woźniak (Uniwersytet w Brnie, Czechy).

Wspomniany już prof. Sławek należał również do wyjątkowych gości konferencji. Będąc jeszcze rektorem Uniwersytetu Śląskiego był on pomysłodawcą wręczenia tytułu doktora honoris causa Derridzie w roku 1997. Sławek, nawiązując do tekstów Derridy, Patočki i Tischnera, przedstawił istotny rys utopijności wpisany w każdą wspólnotę opartą na indywidualnym doświadczeniu samotności, przyjaźni samotnych i

swoich wystąpieniach także: dr hab. Jacek Gutorow (Uniwersytet Opolski) i mgr Anna Orzechowska-Barcz (Instytut Badań Literackich PAN, Warszawa). Gutorow, analizując mowy pogrzebowe Derridy, wspominające jego przyjaciół (m. in. Lyotarda, Levinasa, Barthesa), rozważył kwestię obecności Innego po jego śmierci oraz próbę wypracowania Orzechowska-Barcz przeanalizowała metaforę zwierzęcia jako Innego, rekonstruując krytycznie Derridiańską interpretację wiersza Lawrence Waż. Oba wystąpienia potwierdziły sformułowaną już wcześniej zasadniczą tezę Derridy o potrzebie dekonstrukcji binarnej opozycji: tożsamość - inność.

Drugi dzień konferencji skoncentrowany był na zagadnieniach ściśle filozoficznych. Dominowały relacje i interpretacje związane z heretyckimi zwrotami w samej fenomenologii oraz z ważnymi polemikami, jakie prowadził Derrida ze swoimi mistrzami: Husserlem, Heideggerem i Levinasem. Drugi dzień Spotkań otworzył swoim wykładem prof. Piotr Łaciak (Uniwersytet Śląski), który omówił paradoks żywej obecności w filozofii Husserla. Podążając za analizami Derridy, Łaciak zwrócił uwagę na niemożliwość zachowania czystej percepcji w refleksji transcendentnej, a w konsekwencji uznał, iż żywa obecność musi podlegać ciągłemu, źródłowemu opóźnieniu. Konkludując, Łaciak zdekonstruował za Derridą ukrytą istotę fenomenologii jako dekonstrukcji Husserlowskiej fenomenologii kontynuował w swoim wystąpieniu dr Marcin Furman (Akademia Pomorska w Słupsku), który porównał Derridiańską koncepcję języka z ideą Lebenswelt Husserla, uznając obie za swoisty sposób na odroczenie ontologii obecności.

Z kolei dr hab. Cezary Woźniak (Uniwersytet Jagielloński) rozważył kwestię rzekomego uwikłania Heideggerowskiej filozofii w reguły dekonstrukcji dekonstrukcji, Woźniak bronił najważniejszych rysów dyskursu Heideggera przed niektórymi przewyższenia podmiotowości (co też pośrednio wiąże się z krytyką transcendentalizmu Husserla) nawiązał w swoim referacie dr Witalij Kołojarczew (Ukraina). Prezentując interpretację Slavoj Žižka, Kołojarczew uznał argument nieprzewycięzalnego nadmiaru wpisany w ideę podmiotowości. W kolejnych wystąpieniach - dr Grażyny Lubowickiej, dr. Janusza Maja i mgr. Aleksandra Kopki - dominowały wątki dyskusji w późnej Levinasem, dotyczące Innego, doświadczenia transcendencji roli języka i mowy.

W jednym z ważnych wystąpień - w pewnym sensie podsumowującym dwudniową konferencję - dr Włodzimierz Zięba (Uniwersytet Rzeszowski) rozważył sens praktyki dekonstrukcyjnej w postmetafizycznej erze filozofii współczesnej. Uznając z jednej strony nieodzowność metaforyki w dyskursie filozoficznym, a z drugiej strony odrzucając propozycje kolejnych gestów transgresji, Zięba z życzliwym sceptycyzmem odniósł się do Derridiańskiego pomysłu zamykania dyskursu filozoficznego, bez jednoczesnego deklarowania jego końca. Idąc za tą wskazówką, chwilę później dr Kornecki - przemawiając w imieniu organizatorów - ogłosił zamknięcie oficjalnej części dwudniowych obrad, jednocześnie życząc wszystkim uczestnikom niekończenia dyskusji, którą kontynuować przecież można w

kuluarach, w późniejszej korespondencji i podczas kolejnych spotkań.

Ważnym i bardzo udanym elementem tegorocznych Spotkań były zaplanowane, we współpracy z Wydziałem Sztuki (Uniwersytetu Rzeszowskiego), dwa wydarzenia artystyczne. Pierwszym był wernisaż malarstwa Sylwii Wójcik, który otworzył prodziekan Wydziału Sztuki dr Antoni Niekiel. Prezentowane w Transcendentalnej Galerii

prowadzonych w sąsiedztwie (sala senatu) obrad. Wyciszone, nieoczywiste pejzaże (także miejskie), wyrażały nadzieję, by nie powiedzieć obietnicę, ucieczki od modernistycznych konstrukcji. Kreśliły łagodną perspektywę buntu wobec strukturalistycznych celów rozumu posługującego się - zazwyczaj w zawołany sposób - manipulacją i uzurpacją. Ten bunt zaraża widza swoim onirycznym spokojem, redukując oświeceniowe natręctwa opanowywania i rachowania wszystkiego. Sylwia Wójcik w swych nasyconych pejzażach i przedmiotach, w wycieniowanym świetle, w zaznaczonej jedynie i przykrytej mgłą figuratywności, pokazuje świat wolny i spowolniony, ale - co ważne - nie sentymentalny. Jest to świat wolnego i powolnego trwania, wolnego od potrzeby wyznaczania granic, a zarazem powolnie zmierzającego do zaakceptowanego końca.

Drugim wydarzeniem plastycznym był happening malarski Karoliny Krawczyk (także absolwentki Wydziału Sztuki UR) pod intrygującą nazwą happeningu, jego sens rozgrywa się w czasie teraźniejszym, w gronie bezpośrednich uczestników (odbiorców i twórców zarazem). Próbując opisać całość, możemy stwierdzić, że polegał on początkowo na malowaniu i przemalowywaniu obrazu w trakcie - i być może pod wpływem - referowanych i diskutowanych wystąpień Derridańskich obrad. Wyłaniające się z faktury obrazu twarze i inne rozpoznawalne kształty, znikają po chwili przykryte kolejną warstwą farby. Pod koniec pierwszego dnia konferencji obraz przedstawiał jedynie ślad czerwonych płomieni wyłaniający się niczym lawa z czarnej skorupy powierzchni. Ale happening miał swoją nieoczekiwaną drugą część, rozgrywającą się w trakcie bankietu, która początkowo zdawała się być niewinnym body painting. W kulminacyjnym punkcie happeningu pomalowana modelka (wspólnie z piszącym te słowa) dokonała radykalnego aktu dekonstrukcji, przełamując przygotowane wcześniej płótno obrazu i przekraczając jego dwuwymiarowe ramy. Być może w ten sposób Krawczyk opowiedziała się po stronie późnego Derridy, który w imię praktycznych idei humanizmu, gotów był ograniczyć możliwość wprowadzania nihilistyczno-postmodernistycznych herezji z jego własnego dzieła. Ale konkluzja taka nie była powszechnie akceptowana.

Niestety, organizatorzy musieli zrezygnować z zapowiadanego koncertu kwintetu akordeonowego Ambitus V, którego członkami są pracownicy i absolwenci Instytutu Muzyki. Mimo tych zmian w programie i innych drobnych organizacyjnych potknięć należy stwierdzić, że IV Spotkania Patočkowe były wydarzeniem ważnym i udanym. Organizatorom udało się nie tylko przygotować całość pod względem merytorycznym - zapraszając znakomitych wykładowców (także z zagranicy), ale ponadto pozyskali odpowiednich sponsorów, którzy umożliwili sfinansowanie całego przedsięwzięcia.

Podsumowując, idea Spotkań warta jest kontynuowania. W cztery lata przygotowano cztery interesujące imprezy, goszcząc blisko stu uczestników - w tym gronie wielu z zagranicy - z których większość odwiedziła Uniwersytet Rzeszowski po raz pierwszy. Przygotowano kilka ciekawych publikacji, dynamicznie rozwijającą się stronę internetową (w ciągu dwóch lat ponad 30 tysięcy odwiedzin), pozyskano do współpracy poważnych partnerów zagranicznych oraz znakomitych patronów medialnych i sponsorów. W gronie patronów honorowych Spotkań byli - poza Rektorem Uniwersytetu Rzeszowskiego - prezydent miasta Rzeszów, ambasadorowie Niemiec i Czech w Polsce oraz Vaclav Havel. A wszystko to przygotowywane przez zaledwie kilku zapaleńców, którym się po prostu chciało coś pozytywnego zrobić. Tymczasem organizatorzy zapraszają do przesyłania tekstów - także po angielsku - pod adresem: kontakt@patocka.eu do zgłaszania referatów na kolejne V Spotkania Patočkowe, których tematem będzie Tischner - w stronę fenomenologii wartości i nadziei.